

А. О. Бахмач,

здобувач вищої освіти третього (освітньо-наукового) рівня

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7969-832X>

ФАКТОРИ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА РІВЕНЬ РИЗИКІВ ВЧИНЕННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯМИ, ЯКІ БРАЛИ УЧАСТЬ У БОЙОВИХ ДІЯХ, ТА ЇХ СВОЄЧАСНЕ ВИЯВЛЕННЯ (ДОСВІД США)

Національний авіаційний університет
проспект Любомира Гузара, 1, 03058, Київ, Україна
E-mail: aabahmach@gmail.com

Мета: визначити та класифікувати фактори, що впливають на рівень ризиків вчинення кримінальних правопорушень військовослужбовцями, які брали участь у бойових діях, дослідити можливості та методи своєчасного виявлення таких факторів з використанням досліджень, проведених у Сполучених Штатах Америки (далі США). **Методи дослідження:** порівняльний, системний аналіз, пізнавально-аналітичний та ін. **Результати:** автор доходить висновку, що фактори, які впливають на рівень ризиків вчинення кримінальних правопорушень військовослужбовцями, можна розділити на зовнішні та внутрішні. Погіршення стану психічного здоров'я є важливим внутрішнім фактором, що чинить значний негативний вплив на рівень агресивності військовослужбовців, які брали участь у бойових діях та, відповідно, підвищує рівень ризику вчинення ними кримінальних правопорушень. Відповідно, погіршення стану психічного здоров'я військовослужбовців потребує своєчасного діагностування. **Обговорення:** необхідність та можливість обов'язкового діагностування стану психічного здоров'я всіх військовослужбовців, які брали участь у бойових діях, з метою надання допомоги по відновленню їхнього психічного здоров'я.

Ключові слова: фактори; ризики; військовослужбовці; кримінальні правопорушення; запобігання; агресивність; тестування.

Постановка проблеми та її актуальність. Питання розробки ефективних заходів запобігання кримінальним правопорушенням серед військовослужбовців, які брали участь у бойових діях, на жаль, набуває актуальності, адже статистика вчинення кримінальних правопорушень такими особами в Україні демонструє відчутне зростання. Якщо за 2022 рік, військовослужбовцями було вчинено 3 605 кримінальних правопорушень, то за 2023 рік вже 8 167. При цьому, якщо порівнювати аналогічні дані з 2020 та 2021 роками, цей показник становив 1658 та 1632 кримінальних правопорушень відповідно. Тобто, з початку повномасштабного вторгнення в Україну при співставній кількості

військовослужбовців у 2022 та 2023 роках кількість кримінальних правопорушень, які вчинялись такими особами, зросла більше ніж в два рази.

Стосовно статистики вчинення кримінальних правопорушень військовослужбовцями у 2022 та 2023 роках звернемо також увагу на той факт, що мало місце різке зростання кількості кримінальних проступків (з 496 у 2022 році до 2470 у 2023), які були вчинені військовослужбовцями, а саме, майже у п'ять разів. Також увагу привертає різке зростання питомої ваги особливо тяжких злочинів у загальній кількості кримінальних правопорушень, вчинених військовослужбовцями у воєнний час (2022 та 2023 роки) по-

рівняно з довоєнним періодом (2020 та 2021 роки), адже з 47 особливо тяжких злочинів сукупно за 2020 та 2021 роки їх кількість зростає до 587 сукупно за 2022 та 2023 роки, тобто у 12,5 разів, тоді як загальна кількість кримінальних правопорушень за ці періоди зростає з 3290 сукупно за 2020 та 2021 роки до 11772 сукупно за 2022 та 2023 роки, тобто тільки у 3,6 рази [1].

Це свідчить про наявність певних факторів, під впливом яких кількість кримінальних правопорушень, що вчиняються військовослужбовцями під час перебування країни у стані військової агресії, зростає. Тому важливим завданням є дослідження факторів, що впливають на кількість вчинених військовослужбовцями кримінальних правопорушень, а також визначення, які з них є постійними, а які тимчасовими.

Аналіз досліджень і публікацій з проблеми. Вивченню факторів, які впливають на рівень ризиків вчинення кримінальних правопорушень військовослужбовцями присвячена велика кількість наукових досліджень як українських, так і зарубіжних вчених.

Увага до даної теми в Україні суттєво зростає починаючи з 2014 року, а особливо в останні два роки у зв'язку з початком повномасштабної збройної агресії проти України. І якщо в наукових дослідженнях, які проводились до 2014 року, ця тематика з об'єктивних причин носила більш винятковий характер та їй не приділялось значної уваги, оскільки, як, зокрема, зазначає М.Г. Колодяжний кількість військових злочинів мала тенденцію до поступового скорочення у зв'язку зі зменшенням контингенту військовослужбовців, то вже після 2014 кількість таких досліджень значно збільшилась [2, с. 109-117].

Серед останніх наукових досліджень цього питання звертають на себе увагу наукові статті, в яких вивчаються різні кримінологічні аспекти вчинення кримінальних правопорушень військовослужбовцями. Значна увага, зокрема, приділяється кримінологічній характеристиці кримінальних правопорушень, вчинених військовослужбовцями під час перебування у Збройних силах України [3], особливостям детермінації військових кримінальних правопорушень [4].

Але разом з тим системних комплексних досліджень в Україні в цьому напрямку все ще недостатньо, особливо зважаючи на масштабний характер такого явища, як реінтеграція військовослужбовців, які брали участь в бойових діях, у поствоєнне суспільство, що очікує нашу державу в майбутньому. Основні дослідження цієї тематики були здійснені зарубіжними науковцями, зокрема американськими вченими. Серед них Донна Шоу, Сінтія Чорчхіл та ін. [5]. Ці дослідження здійснювались на основі досвіду запобігання кримінальним правопорушенням серед військових ветеранів війн у В'єтнамі, Південній Кореї, Іраку та інших країнах.

Метою статті є дослідження спираючись на досвід США комплексу факторів, що впливають на рівень ризиків вчинення кримінальних правопорушень цією категорією військовослужбовців, класифікація таких факторів та визначення можливостей і ефективних методів своєчасного їх виявлення з метою нейтралізації та запобігання, таким чином, кримінальним правопорушенням. Дослідження проводиться з врахуванням досвіду США.

Виклад основного матеріалу дослідження. Раніше ми констатували, що факторами, які впливають на формування особи злочинця, є:

- біологічно – генетичні, антропологічні (проявляються при народженні);
- індивідуальний біографічний шлях (індивідуальні здібності, виховання (в сім'ї, в навчальних закладах), соціальне середовище та оточення (як в період формування особистості, так і в наступному житті), наявність досвіду вчинення кримінальних правопорушень, отримані протягом життя фізичні та психічні травми);
- стан психічного та фізичного здоров'я, ментально-ціннісна орієнтація, які знаходяться у безпосередньому причинно-наслідковому зв'язку з двома попередніми групами факторів [6, с. 133-134].

Вказані фактори можна поділити на внутрішні та зовнішні.

Серед внутрішніх факторів виділяємо:

- біологічно – генетичні, антропологічні;
- стан психічного та фізичного здоров'я;
- ментально-ціннісна орієнтація.

Серед зовнішніх виділяємо індивідуальний біографічний шлях, який включає:

- соціальне середовище та оточення;
- наявність досвіду вчинення кримінальних правопорушень;
- отримані за життя фізичні та психічні травми.

Під впливом перелічених зовнішніх та внутрішніх факторів формується та змінюється, зокрема, психіка людини.

Виділені внутрішні та зовнішні фактори далі класифікуємо на постійні та змінні, тобто, ті які діють постійно або протягом певного періоду часу (тимчасово). Слід зазначити, що зовнішні фактори є змінними та чинять безпосередній вплив на внутрішні фактори. Зокрема, під час перебування військовослужбовців в зоні бойових дій відбувається тимчасова зміна соціального середовища та оточення, військовослужбовці можуть отримувати фізичні та психічні травми. Під дією таких зовнішніх факторів відбувається зміна стану психічного здоров'я. При цьому, залежно від біологічно – генетичних та антропологічних факторів, а також ментально-ціннісної орієнтації військовослужбовця зміна стану його психічного здоров'я може проявлятися або у вигляді вчинення протиправних дій, зокрема кримінальних правопорушень, або аутоагресії, або може несуттєво впливати на зовнішні прояви поведінки. Зміна стану психічного здоров'я військовослужбовця, яка проявляється у формі вчинення протиправних дій, зокрема кримінальних правопорушень, зазвичай супроводжується проявами агресії та гніву.

Ми обґрунтовано припускаємо, що саме фактор зміни психічного здоров'я є головним внутрішнім фактором, який впливає на збільшення ризиків вчинення кримінальних правопорушень серед військовослужбовців, які брали участь у бойових діях, і дослідимо його максимально детально.

Вплив сукупності негативних зовнішніх факторів може призводити до психічних розладів та захворювань, зокрема посттравматичного стресового розладу (ПТСР). Сьогодні серед дослідників не існує єдиної спільної думки щодо впливу окремих психічних розладів чи захворювань на ризик вчинення людиною криміналь-

ного правопорушення. Зокрема, щодо ПТСР різні дослідники приходили до протилежних висновків, або взагалі не могли визначити причинно-наслідковий зв'язок між наявним ПТСР та антисоціальною поведінкою людини.

Питання впливу ПТСР на ризики вчинення кримінальних правопорушень серед військових ветеранів армії США, які приймали участь у війні на території В'єтнаму в період з 1964 по 1972 роки, активно досліджувалось починаючи з 80-х років двадцятого сторіччя, коли американське суспільство та держава дійшли висновків про наявність безпосередніх негативних наслідків участі у воєнних діях на психічний стан ветеранів війни у В'єтнамі.

Зокрема, у дослідженні Ен Р. Ебері [7] зазначається, що ПТСР розлад був вперше офіційно визнаний як окремий психічний розлад Американською психіатричною асоціацією тільки в 1980 році і в період з 1980 по 1982 рік кількість військових ветеранів, які були уражені на цей психічний розлад оцінювалась від 500 000 до 1 500 000 військових ветеранів в'єтнамської війни з приблизно 3 000 000 осіб, які брали в ній участь з боку США, тобто до 50% всіх американських ветеранів в'єтнамської війни. Однак в системі кримінального правосуддя, коли розглядались справи щодо кримінальних правопорушень, вчинених військовими ветеранами в'єтнамської війни, питання зв'язку та впливу наявного у обвинуваченої особи ПТСР з вчиненням нею кримінальним правопорушенням не розглядалось. Тому Ен Р. Ебері за результатами проведеного дослідження приходять до висновку, що немає однозначної відповіді на питання, чому так часто військові ветерани в'єтнамської війни, які вчиняли кримінальні правопорушення, мали діагноз ПТСР і чи впливала наявність цього психічного захворювання на факт вчинення кримінальних правопорушень.

В іншому дослідженні, проведеному на дану тему [8] дослідники дійшли висновку, що зв'язок між військовим досвідом ветеранів та їхньою злочинною поведінкою є багатофакторним та включає як свідомі, так і несвідомі параметри. Тому, однозначної відповіді на питання чи посилює наявність ПТСР ризики вчинення військовими ветеранами кримінальних право-

порушень, не може бути надано. Але сам по собі досвід участь у бойових діях, підвищує такі ризики незалежно від того чи наявний у військового ветерана ПТСР.

В обох вказаних дослідження основною передумовою, фактором, який негативно впливає на соціальну поведінку військових ветеранів визначається їх невідповідність до реінтеграції у цивільне життя.

Дослідження більш пізнього періоду, наприклад 2016 року [9], більш зосереджені на вивченні симптомів посттравматичного стресового розладу, використовуючи моделювання для визначення зв'язків між, зокрема, суїцидальною та агресивною поведінкою у вибірці ветеранів, які перебували на стаціонарному лікуванні ПТСР. Дослідники виявили, що більшість ветеранів схвалюють лише агресивну поведінку (57,2%), а значна меншість (7,9%) ветеранів повідомили про одночасні спроби самогубства та агресивну поведінку, і абсолютна меншість ветеранів (1,6%) схвалює спробу самогубства за відсутності агресивної поведінки. При цьому кілька кластерів симптомів ПТСР не пов'язані зі спробами самогубства або агресивною поведінкою, включаючи симптоми уникнення, симптоми тривожного збудження та несподівані симптоми емоційного заціпеніння.

У дослідження 2019 року [10] автори констатують, що серйозними проблемами для військовослужбовців і ветеранів, що демобілізуються, є злість і агресія. У цьому дослідженні було проведено фактичне вивчення симптомів та опитування 374 військовослужбовців, які потребують лікування ПТСР після бойових дій. Більшість повідомили про принаймні легкий гнів (88%) і один або більше актів психологічної агресії (97%) протягом місяця перед початком лікування ПТСР. Крім того, 32% застосовували фізичну агресію за місяць до цього лікування. При цьому автори прийшли до цікавого висновку, що за результатами лікування ПТСР зменшення гніву та агресії було від невеликого до помірного, і більшість вибірки продовжували схвалювати гнів (78%) та психологічну агресію (93%) після лікування. Дуже цікавим висновком цього дослідження є констатація дослідниками такого феномену як порівняння результатів групового

та індивідуального лікування ПТСР. Військовослужбовці, які проходили групове лікування, мали значно більший прогрес у зниженні рівня агресії, аніж при індивідуальному лікуванні.

Таким чином, в цьому та інших дослідженнях визначено, що військовослужбовці, у яких діагностовано ПТСР, мають переважно високий рівень агресії.

Корисними, на нашу думку, є також наукові дослідження, які спрямовані на визначення рівня агресивності тих військовослужбовців, у яких ПТСР не діагностовано, з тими у яких це психічне захворювання було виявлено, щоб мати можливість порівняти та дійти висновку чи дійсно ПТСР має такий значний вплив на рівень агресії військовослужбовців, чи є збільшення рівня агресивності у військовослужбовців загальним ризиком незалежно від наявності чи відсутності у них ПТСР.

Одне з таких досліджень було проведене у 2007 році групою науковців з США [11]. В межах цього дослідження вивчались та порівнювались прояви гніву, ворожості і агресії серед трьох категорій військових ветеранів Іраку та Афганістані: група з діагностованим ПТСР, група з підпороговим ПТСР, група ветеранів без симптомів ПТСР.

Дослідження було проведене шляхом анкетування 117 ветеранів, які мали бойовий досвід у Іраку та Афганістані.

За результатами дослідження було встановлено:

- ветерани з посттравматичним стресовим розладом повідомили про значно вищий рівень гніву та ворожості, ніж у підпороговій групі ПТСР;
- ветерани з ПТСР мали вищий рівень гніву, ворожості та агресії, ніж група без ПТСР;
- ветерани з підпороговим ПТСР повідомили про значно вищий рівень гніву, ворожості та агресії, ніж ветерани без ПТСР;
- молодші ветерани частіше повідомляли про агресивність тенденції, ніж старші ветерани.

Таким чином, було проведено цілий ряд досліджень, які пов'язують ПТСР зі збільшенням ризиків проявів агресії військовими ветеранами, тому наявність цього психічного захворювання ми будемо вважати додатковим доказом тези,

що стан психічного здоров'я людини є важливим внутрішнім фактором, що чинить значний негативний вплив на рівень агресивності військовослужбовців, які брали участь у бойових діях та, відповідно, підвищує рівень ризику вчинення ними кримінальних правопорушень.

Але навіть за відсутності психічних розладів чи психічних захворювань, негативний емоційний стан, а саме прояви гніву та агресії, безпосередньо впливає на ризик вчинення кримінальних правопорушень. Адже людина, зазвичай, вчиняє антисоціальні дії під впливом негативних емоцій, якщо мова не йде про окрему категорію правопорушників, які свідомо вчиняють антисоціальні дії не перебуваючи під впливом емоцій. Загальним терміном, який застосовується до проявів негативних емоційних станів людини, спрямованих на соціальне оточення, ми визначимо термін агресія, як найбільш максимальний прояв стану гніву та ворожості. В свою чергу, крайніми антисоціальними проявами агресії є фізична агресія по відношенню до людини, яка у разі вчинення протиправного діяння залежно від ступеня його тяжкості кваліфікується як проступок чи кримінальне правопорушення. Від ступеня агресивності людини, яка вчиняє антисоціальні дії, прямо залежить тяжкість вчинення нею кримінальних правопорушень.

Тому актуальним є питання, чи можна за допомогою застосування певних соціологічних чи інших наукових заходів встановити ступінь агресивності людини з метою надання такій людині ефективної допомоги задля запобігання можливого скоєння нею кримінального правопорушення.

В медичній практиці існують заходи, які допомагають з'ясувати ступінь агресивності людини, зокрема, за допомогою проведення тестування. Відомим серед таких тестів є, наприклад, тест Баса Перрі [12], який широко використовується у світовій практиці починаючи з 1992 року. За його допомогою можна визначити чотири основних фактори агресивного стану людини, а саме вербальну, фізичну агресію, гнів та ворожість. Даний тест використовується, як в соціологічних дослідженнях, так і в медичній практиці. Зокрема, за його допомогою прово-

дяться дослідження рівня агресивності певних соціальних груп [13]. Тому проведення цього тесту допомагає вчасно виявити підвищений рівень агресивності людини, зокрема військовослужбовців, які брали участь у бойових діях.

Слід зазначити, що військовий стан чинить негативний вплив на емоційний стан не тільки військових. Про це свідчить статистика зростання кількості випадків вчинення кримінальних правопорушень, пов'язаних з домашнім насильством [14]. Тому тестування на визначення рівня агресивності може на добровільних засадах використовуватись як універсальний інструмент виявлення ризиків вчинення антисоціальних дій не тільки у військовослужбовців.

Висновки. Фактори, які впливають на рівень ризику вчинення кримінальних правопорушень окремою особою можна поділити на внутрішні та зовнішні.

Серед внутрішніх факторів виділяємо: біологічно – генетичні, антропологічні; стан психічного та фізичного здоров'я; ментально-ціннісна орієнтація.

Серед зовнішніх виділяємо індивідуальний біографічний шлях, який включає: соціальне середовище та оточення; наявність досвіду вчинення кримінальних правопорушень; отримані за життя фізичні та психічні травми.

Проаналізувавши вплив вказаних факторів на ризик вчинення військовослужбовцями кримінальних правопорушень, ми прийшли до висновку, що саме фактор зміни психічного здоров'я є головним внутрішнім фактором, який впливає на збільшення ризиків вчинення кримінальних правопорушень серед військовослужбовців, які брали участь у бойових діях. При цьому, основними проявами зміни стану психічного здоров'я військовослужбовця незалежно від діагностування в нього наявності чи відсутності психічного розладу чи захворювання, які можуть призвести до вчинення ним кримінального правопорушення, є підвищений рівень агресивності, який можна визначити за допомогою, зокрема, тестування. Тестування надає можливість своєчасно виявити осіб, які потребують медичної, психологічної та іншої допомоги з боку держави, з метою зниження рівня проявів агресивності, та відповідно, можливого вчинення криміна-

льних правопорушень. Тому на політичному рівні необхідно розглянути питання обов'язкового медичного огляду та тестування військовослужбовців з метою виявлення стану їхнього психічного здоров'я після демобілізації.

Література

1. Статистична інформація про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування за 2020 рік, за 2021 рік, за 2022 рік, за 2023 рік. Офіс Генерального прокурора: веб-сайт. URL: <https://gp.gov.ua>.

2. Колодяжний М.Г. Кримінологічна характеристика військових злочинів в Україні: *Збірник наукових праць «Питання боротьби зі злочинністю»*. Харків: «Право», 2013. Вип. 26. С. 109-117.

3. Дмитренко Н.А., Шкута О.О. Злочинність у Збройних Силах України: кримінологічна характеристика та запобігання. Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2022. 186 с.

4. Авдєєв О.О., Гораш О.С. Особливості детермінації військових кримінальних правопорушень. *Вісник Кримінологічної асоціації України*, 2023. 29 (2), С. 51–63.

5. Donna M. Shaw, Cynthia M. Churchill, Russell Noyes Jr., Paul L. Loeffelholz: Criminal behavior and post-traumatic stress disorder in Vietnam veterans. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0010440X87900575>.

6. Бахмач А.О. Військовослужбовці, які брали участь у бойових діях, як окрема соціальна група у контексті запобігання кримінальним правопорушенням. *Вісник Кримінологічної асоціації України*, 2024. 1 (31), С. 130–142.

7. Ann R. Auberry: PTSD: Effective Representation of a Vietnam Veteran in the Criminal Justice System. *Marquette Law Review*. Volume 68. Issue 4 Summer, 1985. P. 648-649.

8. Landy F. Sparr, MD; Michael E. Reaves, MD; and Roland M. Atkinson, MD. Military combat, posttraumatic stress disorder, and criminal behavior in Vietnam veterans. *Bull Am Acad Psychiatry Law*, Vol. 15, No. 2, 1987. P. 141-162.

9. Laura E. Watkins, Lauren M. Sippel, Robert H. Pietrzak, Rani Hoff, Ilan Harpaz-Rotem. Co-occurring aggression and suicide attempt among

veterans entering residential treatment for PTSD: The role of PTSD symptom clusters and alcohol misuse. *Journal of Psychiatric Research*, 2016. 31 p.

10. Miles SR, Dillon KH, Jacoby VM, et al. Changes in anger and aggression after treatment for PTSD in active duty military. *J. Clin. Psychol.* 2020. P. 493–507.

11. Anger, Hostility, and Aggression among Iraq and Afghanistan War Veterans Reporting PTSD and Subthreshold PTSD. Jakupcak M., Conybeare D., Phelps L., Hunt S., Holmes H.A., Felker B., Klevens M. & McFall M.E. *Journal of Traumatic Stress*, 20, 2007. P. 945-954.

12. Buss A.H. & Perry M.P. The Aggression Questionnaire. *Journal of Personality and Social Psychology*, 63, 1992. P. 452-459.

13. José Julián Javela¹, Marly Johana Bahamón¹, Diego Rivera²⁻³, & Rodrigo E. González-Reyes⁴. Analysis of the psychometric properties of the Buss-Perry Aggression Questionnaire (AQ) in Colombian adolescents. *Revista de Psicología Clínica con Niños y Adolescentes*. Vol. 10 no. 3- Septiembre 2023. P. 1-8.

14. Кількість випадків домашнього насильства зросла на 20%: МВС та Парламент працюють над посиленням відповідальності. URL: <https://mvs.gov.ua>.

References

1. Statystychna informatsiia pro zareiestrovani kryminalni pravoporushennia ta rezultaty yikh dosudovoho rozsliduvannia za 2020 rik, za 2021 rik, za 2022 rik, za 2023 rik. Ofis Heneralnoho prokurora: veb-sait. URL: <https://gp.gov.ua>.

2. Kolodiazhnyi M.H. Kryminolohichna kharakterystyka viiskovykh zlochyniv v Uk-raini: *Zbirnyk naukovykh prats «Pytannia borotby zi zlochynnistiu»*. Kharkiv: «Pravo», 2013. – Vyp. 26. S. 109-117.

3. Dmytrenko N.A., Shkuta O.O. Zlochynnist u Zbroinykh Sylakh Ukrainy: krymi-nolohichna kharakterystyka ta zapobihannia. Kherson: Vydavnychiy dim «Helvetyka», 2022. 186 s.

4. Avdieiev O.O., Horash O.S. Osoblyvosti determinatsii viiskovykh kryminalnykh

pravoporushen. *Visnyk Kryminolohichnoi asotsiatsii Ukrainy*, 2023. 29 (2), S. 51–63.

5. Donna M. Shaw, Cynthia M. Churchill, Russell Noyes Jr., Paul L. Loeffelholz: Criminal behavior and post-traumatic stress disorder in Vietnam veterans. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0010440X87900575>.

6. Bakhmach A.O. Viiskovosluzhbovtsi, yaki braly uchast u boiovykh diiakh, yak ok-rema sotsialna hrupa u konteksti zapobihannia kryminalnym pravoporushenniam. *Visnyk Kryminolohichnoi asotsiatsii Ukrainy*, 2024. 1 (31), S. 130–142.

7. Ann R. Auberry: PTSD: Effective Representation of a Vietnam Veteran in the Criminal Justice System. *Marquette Law Review*. Volume 68. Issue 4 Summer, 1985. P. 648-649.

8. Landy F. Sparr, MD; Michael E. Reaves, MD; and Roland M. Atkinson, MD. Military combat, posttraumatic stress disorder, and criminal behavior in Vietnam veterans. *Bull Am Acad Psychiatry Law*, Vol. 15, No. 2, 1987. P. 141-162.

9. Laura E. Watkins, Lauren M. Sippel, Robert H. Pietrzak, Rani Hoff, Ilan Harpaz-Rotem. Co-occurring aggression and suicide attempt among veterans entering residential treatment for PTSD: The role of PTSD symptom clusters and alcohol

misuse. *Journal of Psychiatric Research*, 2016. 31 p.

10. Miles SR, Dillon KH, Jacoby VM, et al. Changes in anger and aggression after treatment for PTSD in active duty military. *J. Clin. Psychol.* 2020. P. 493–507.

11. Anger, Hostility, and Aggression among Iraq and Afghanistan War Veterans Reporting PTSD and Subthreshold PTSD. Jakupcak M., Conybeare D., Phelps L., Hunt S., Holmes H.A., Felker B., Klevens M. & McFall M.E. *Journal of Traumatic Stress*, 20, 2007. P. 945-954.

12. Buss A.H. & Perry M.P. The Aggression Questionnaire. *Journal of Personality and Social Psychology*, 63, 1992. P. 452-459.

13. José Julián Javela¹, Marly Johana Bahamón¹, Diego Rivera²⁻³ & Rodrigo E. González-Reyes⁴. Analysis of the psychometric properties of the Buss-Perry Aggression Questionnaire (AQ) in Colombian adolescents *Revista de Psicología Clínica con Niños y dolescentes*. Vol. 10 no. 3- Septiembre 2023. P. 1-8.

14. Kilkist vpadkiv domashnoho nasylstva zroslo na 20%: MVS ta Parla-ment pratsiuiut nad posyleniam vidpovidalnosti. URL: <https://mvs.gov.ua>.

FACTORS INFLUENCING THE RISK LEVELS OF COMMITTING CRIMINAL OFFENSES BY MILITARY PERSONNEL WHO HAVE PARTICIPATED IN COMBAT OPERATIONS AND THEIR TIMELY IDENTIFICATION: THE EXPERIENCE OF THE USA

National Aviation University
Liubomyra Husara Avenue, 1, 03058, Kyiv, Ukraine
E-mail: aabahmach@gmail.com

Purpose: to identify and classify factors that influence the risk levels of committing criminal offenses by military personnel who have participated in combat operations, and to explore the possibilities and methods for timely identification of such factors using the experience of studies conducted in the USA. **Research methods:** comparative analysis, system analysis, cognitive-analytical methods, and others. **Results:** studies conducted in the USA have confirmed that military personnel diagnosed with mental disorders, particularly post-traumatic stress disorder (PTSD), predominantly exhibit high levels of aggression. The deterioration of mental health is a significant internal factor that exerts a substantial negative impact on the aggressiveness of military personnel who have participated in combat operations, thereby increasing the risk of committing criminal offenses. Even in the absence of mental disorders or illnesses, a negative emotional state, particularly manifestations of anger and aggression, directly influences the risk of committing criminal offenses. The author concludes that the factors influencing the risk levels of committing criminal offenses by military personnel can be divided into external and internal factors. The primary factor affecting this risk is the deterioration of mental health among military personnel, which necessitates timely diagnosis. **Discussion:** the necessity and feasibility of mandatory diagnosis of the mental health condition of all military personnel who have participated in combat operations, with the aim of providing assistance to restore their mental health.

Key words: factors; risks; military personnel; criminal offenses; prevention; aggressiveness; testing.

Стаття надійшла до редакції 25.08.2024